

وابستگی ۷۲ درصدی به گاز، ریشه اصلی ناترازی انرژی^۱

ناترازی گاز و اولویت‌بخشی نادرست در تخصیص آن منجر به مصرف ۱۰,۵ میلیارد لیتر گازوئیل و ۸,۴ میلیارد لیتر مازوت، کاهش ۲,۵ میلیون تن تولید اوره و متانول و افت ۱,۵ میلیون تن تولید فولاد در سال ۱۴۰۱ شد که زیانی معادل ۱۴ میلیارد دلار برجای گذاشت. در سال ۱۴۰۲ نیز با وجود زمستانی گرم‌تر در مقایسه با سال ۱۴۰۱، مصرف ۱۷,۶۴ میلیارد لیتر سوخت مایع در نیروگاه‌ها و کاهش ۳,۲ تا ۴,۵ میلیون تنی تولید اوره و متانول، زیان‌های مشابهی به اقتصاد تحمیل کرد. این کاهش تولید، بیش‌تر از محل صادرات کسر شده و به همان میزان از درآمدهای ارزی غیرنفتی کاسته است. این ارقام نشان‌دهنده تأثیر مستقیم محدودیت گاز طبیعی بر صنایع کلیدی و اقتصاد ملی است و ضرورت تأمین پایدار و تنوع بخشی به سبد انرژی را آشکار می‌کند.

بیان مسأله

ایران با برخورداری از بزرگ‌ترین ذخایر نفت و گاز جهان، جایگاه برجسته‌ای در عرصه انرژی دارد. به تفکیک، ایران با ذخیره ۱۵۸ میلیارد بشکه نفت خام در رتبه چهارم و با حدود ۳۴ هزار میلیارد متر مکعب گاز طبیعی در جایگاه دوم جهان قرار دارد. در حقیقت ایران با در اختیار داشتن ۲۱ درصد از ذخایر گاز طبیعی جهان و بزرگ‌ترین میدان گازی جهان یعنی پارس جنوبی، پس از روسیه در جایگاه دوم ذخایر جهانی قرار دارد.

با این حال، وابستگی حدود ۷۲ درصدی سبد مصرفی انرژی ایران به گاز طبیعی سبب شده است که این منبع انرژی، نقش برجسته‌ای در تأمین نیازهای داخلی کشور داشته باشد. این وابستگی، چالشی اساسی و تهدیدی برای پایداری بلندمدت تأمین انرژی کشور به شمار می‌رود.

در سال‌های اخیر، گاز طبیعی به‌عنوان محور اصلی سیاست‌های انرژی کشور مطرح شده و سهم آن به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. این تمرکز شدید، اگرچه در کوتاه‌مدت به دلیل هزینه‌های پایین تولید و دسترسی آسان مزیت‌هایی داشته، اما در بلندمدت پیامدهای نامطلوبی به همراه دارد.

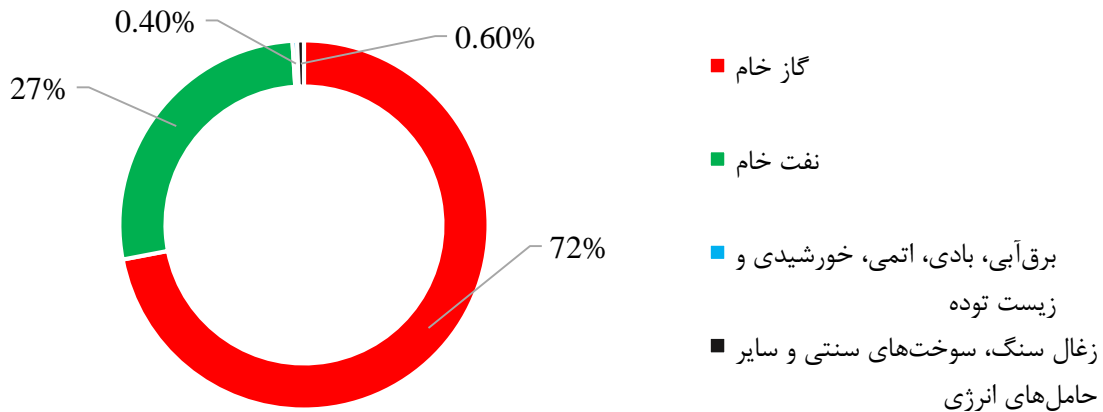
اتکای بیش از حد به میدان‌های کلیدی مانند پارس جنوبی با هزینه‌های سنگین نگهداشت و خطر کاهش تولید، امنیت انرژی را با چالش مواجه ساخته است. این شرایط، مدیریت پایدار انرژی را به‌ویژه در مواجهه با افزایش هزینه‌ها و تأخیرهای احتمالی در پروژه‌های توسعه‌ای دشوار کرده است.

تحلیل

مطابق نمودار زیر، حدود ۷۲ درصد از تولید انرژی اولیه کشور شامل گاز طبیعی می‌شود و این وابستگی بالا به گاز، به‌ویژه در بلندمدت، مشکلات قابل توجهی را به همراه دارد. این میزان وابستگی به گاز طبیعی در حالی است که ۲۷ درصد انرژی اولیه کشور از نفت خام تأمین می‌شود و تنها ۱ درصد از تولید انرژی اولیه کشور از منابع تجدیدپذیر و غیرفسیلی مانند برق آبی و انرژی‌های نو به‌دست می‌آید و ریشه اصلی ناترازی انرژی محسوب می‌شود. در واقع وابستگی بیش از حد به یک حامل انرژی، حتی در شرایطی که منابع گازی از ظرفیت بالایی برخوردار باشد نیز کشور را با بحران مواجه خواهد کرد.

^۱ تهیه شده توسط سعید نوری کرم کارشناس گروه انرژی اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ آذرماه ۱۴۰۳ (دارای منابع و تحقیقات پشتیبان)

ترکیب حامل‌های انرژی در تولید انرژی اولیه کشور

این ترکیب سبد انرژی باعث ایجاد چالش‌هایی در زمینه امنیت انرژی، تأمین پایدار و مسائل اقتصادی می‌شود. وابستگی بالای کشور به گاز طبیعی همزمان با کاهش بهره‌وری منابع، می‌تواند منجر به افزایش میلیارد دلاری هزینه‌های توسعه و نگهداشت میدان‌ها و همچنین کاهش انعطاف‌پذیری در سیاست‌گذاری این حوزه شود. علاوه بر این، عدم توسعه منابع جایگزین انرژی نظیر انرژی‌های تجدیدپذیر و هسته‌ای، فرصت‌های اقتصادی برای کاهش وابستگی به واردات انرژی یا افزایش صادرات را محدود کرده است. بنابراین، برای کاهش آسیب‌پذیری‌های اقتصادی و تقویت امنیت انرژی، «تنوع‌بخشی به سبد انرژی» از طریق توسعه و سرمایه‌گذاری در منابع انرژی پاک و تجدیدپذیر و همچنین افزایش بهره‌وری در بخش‌های مختلف انرژی ضروری است. این اقدامات می‌تواند نه تنها وابستگی به منابع فسیلی را کاهش دهد، بلکه در راستای تحقق اهداف توسعه پایدار، افزایش ثبات اقتصادی و کاهش اثرات محیط زیستی نیز گام‌های مؤثری بردارد و چالش ناترازی انرژی را مرتفع سازد.

پیشنهادها

تنوع بخشی به منابع انرژی، کلید امنیت و تأمین پایدار انرژی در هر کشوری است. یک سبد انرژی متنوع نه تنها به کاهش وابستگی به یک منبع خاص کمک می‌کند، بلکه می‌تواند از اختلالات و مسائل ناشی از تغییرات قیمتی و اختلالات در عرضه انرژی جلوگیری کند. در این راستا پیشنهادها زیر برای تأمین پایدار و تنوع بخشی به سبد انرژی ارائه می‌شود:

- توسعه نیروگاه‌های تجدیدپذیر با هدف دستیابی به تولید ۱۲ هزار مگاوات برق تجدیدپذیر مطابق با برنامه هفتم پیشرفت
- تسریع در تکمیل فازهای دوم و سوم نیروگاه اتمی بوشهر به منظور تولید ۳۰۰۰ هزار مگاوات برق هسته‌ای مطابق با برنامه هفتم پیشرفت
- برنامه‌ریزی برای استفاده جایگزین و بهینه از سوخت‌های مایع در صنایع انرژی‌بر و نیروگاه‌ها
- در نظر گرفتن شرایط اقلیمی و مزیت‌های منطقه‌ای برای تأمین انرژی (تمرکز بر استفاده از منابع انرژی بومی و تجدیدپذیر متناسب با ظرفیت‌های هر منطقه)
- اجرای طرح‌های جامع برای کاهش هدررفت انرژی در شبکه توزیع گاز و بهبود راندمان نیروگاه‌های حرارتی
- بهینه‌سازی مصرف گاز در بخش‌های صنعتی و خانگی از طریق فناوری‌های پیشرفته و سیاست‌های حمایتی